

سیمای اولیاء اللہ و جایگاه ولایت در عرفان و تصوّف

پژوهش و نگارش:

دکتر امیرحسین همفی

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد

سرشناسه:

همتی، امیرحسین، ۱۳۵۱-

عنوان و نام پدیدآوران:

سیمای اولیاء الله و جایگاه ولایت در عرفان و تصوف / پژوهش و نگارش: امیرحسین همتی.

مشخصات نشر:

شهرکرد: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری:

ص ۳۲۰

شابک:

۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۷۷۲-۰

وضعیت فهرست‌نویسی:

فیبا

یادداشت:

کتابنامه: ص ۳۰۵.

موضوع:

اولیا

موضوع:

ولایت

شناسه افزوده:

دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد.

رده‌بندی کنگره:

۱۳۹۳ ص ۹ / ۸۳ هـ / ۸ / ۲۲۳: BP

رده‌بندی دیویی:

۳۹۷/۴۵

شماره کتاب‌شناسی ملی:

۲۵۸۳۸۹۲

سیمای اولیاء الله و جایگاه ولایت در عرفان و تصوف

□ پژوهش و نگارش: امیرحسین همتی (استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد)

□ طرح جلد: اعظم پارسا بروجنی

□ پردازش رایانه‌ای متن: هاجر حسن‌زاده سورشجانی

□ خدمات فنی: محمد قاسمی

□ لیتوگرافی: سروش

□ چاپ: نقشینه

□ صحافی: تک

□ چاپ اول: ۱۳۹۳

□ شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

□ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۷۷۲-۰

● چهارم‌حال و بختیاری - شهرکرد، رحمتیه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، معاونت پژوهشی

فهرست

□ عنوان	□ صفحه
چکیده.....	۹
مقدمه.....	۱۱
پیش‌گفتار.....	۲۱
خاستگاه عرفان و تصوّف اسلامی.....	۲۳
چگونگی شکل‌گیری شالوده‌های نظری و فکری تصوّف.....	۳۳
تکامل بعدی تصوّف و مخالفت با آن.....	۳۵
مشابهت تصوّف با تشیع؛ مخالفت تشیع با تصوّف.....	۴۱
شیوه نظری تصوّف.....	۵۱
صوفیگری چیست؟.....	۵۲
بخش اول: ولی کیست؟.....	۵۵
ولی.....	۵۷

۵۷	معنای لغوی و اصطلاحی ولی.....
۶۱	صفاتِ ولیّ در لسان مشایخ اهل طریقت.....
۶۲	اولیاءالله از نظر ظاهر شبیه به دیگران هستند.....
۶۵	اسم ولیّ از چه زمانی پدید آمد.....
۶۵	حضور دائمی اولیا در جهان.....
۶۸	توصیفی از رفعتِ منزلتِ اولیا.....
۷۲	اولیا در میان کدام گروه جای دارند؟.....
۷۵	تَشْبِیه عوام به اولیا.....

۷۹	بخش دوم: دشواری شناختن اولیا و علل مرتبط با آن.....
۸۱	دشواری شناختن اولیا و علل آن.....
۹۰	تفسیر متصوفه از «اولیایی تحت قبایی لایعرفهم غیری».....
۹۷	حکایاتِ اهل عرفان و دلالتِ مجددِ آن‌ها بر تفسیر.....
۹۷	«اولیایی تحتِ قبایی لایعرفهم غیری».....

۹۹	بخش سوم: نشانه‌ها و صفاتِ اولیا.....
۱۰۱	نشانه‌ها و صفاتِ اولیا.....
۱۰۵	سیمای ظاهری اولیا.....
۱۰۸	اَتْصافِ اولیا به علم.....
۱۱۰	توانایی تصرف در باطنِ مریدان.....
۱۱۴	راه نیافتن خوف و رجا در وجود اولیا.....
۱۱۶	نشانه‌های سه‌گانه.....
۱۱۹	عدم دلبستگی به کرامات.....
۱۲۱	اشاره‌هایی خاص و نادر در باب اولیا (نشانه‌های شاذ).....

بخش چهارم: اطلاع یا عدم اطلاع اولیا از مقام ولایت خویش..... ۱۳۱

آیا ولیّ از ولایت خویش باخبر است؟..... ۱۳۳

بخش پنجم: ولایت..... ۱۴۹

ولایت چیست؟..... ۱۵۱

انواع ولایت..... ۱۵۴

ولایت عامه، ولایت خاصه..... ۱۵۶

معصوم بودن انبیا، محفوظ بودن اولیا..... ۱۶۲

بخش ششم: تفاوت انبیا با اولیا..... ۱۶۹

تفاوت انبیا با اولیا..... ۱۷۱

نبی، رسول، ولیّ..... ۱۷۱

وجود افتراق میان نبی و ولی..... ۱۷۷

برتری مقام نبوت بر ولایت، یا برتری مقام ولایت بر نبوت؟..... ۱۸۸

نمود برتری انبیا بر اولیا در عرصه تشبیه و تمثیل..... ۱۹۲

آغاز زمزمه‌های برتر دانستن مقام ولایت بر مقام نبوت..... ۱۹۳

منشأ پیدایش نظریه برتری مقام ولایت بر مقام نبوت..... ۱۹۵

خضر، نبی بوده است یا ولی؟..... ۱۹۸

آیا می‌توان فرشتگان را از انبیا و اولیا برتر دانست؟..... ۱۹۹

متصوفه و توجیه برخی از ایشان در باب چگونگی برتری اولیا بر انبیا..... ۲۰۰

تفسیر نهایی متصوفه از «بداية الاولياء، نهاية الانبياء»..... ۲۰۱

متصوفه و ارائه تأویل‌های دیگر، به منظور نشان دادن برتری شخصی نبی بر شخص

ولی..... ۲۰۷

بخش هفتم: طبقات اولیا..... ۲۱۳

طبقات اولیا..... ۲۱۵

۲۱۷	طبقات اولیا و منشأ آن
۲۱۹	اختلاف مشایخ اهل طریقت، در تعداد اولیاءالله و طبقات ایشان
۲۲۴	طبقات اولیا و اختلاف مشایخ دربارهٔ عناوین هر طبقه
۲۲۹	طبقات اولیا از نظر ابن عربی
۲۳۶	مفهوم ارتباط قلوب طبقات اولیا، با قلوب پیامبران و فرشتگان

۲۴۳	بخش هشتم: سایه‌روشن‌ها و حاشیه‌های طبقات اولیا
۲۴۵	سایه‌روشن‌ها و حاشیه‌های طبقات اولیا
۲۴۵	وجود قطب در هر صد سال
۲۴۹	نحوهٔ زندگی اولیا و اقطاب
۲۵۰	محل اقامت اولیا
۲۵۳	بستان‌الاولیا، رمان‌العابدین
۲۵۶	سیر و سیاحت اولیا، وفات و مدفن ایشان، چگونگی انتخاب جانشین
۲۶۱	میزان قدرت هر طبقه از اولیا

۲۶۵	بخش نهم: ختم ولایت و خاتم اولیا
۲۶۷	ختم ولایت و خاتم اولیا
۲۷۶	ختم ولایت از نظر ابن عربی

۲۸۳	بخش دهم: نتیجه‌گیری
۲۸۵	نتیجه

۲۹۷	فهرست‌ها
۲۹۹	فهرست آیات
۳۰۳	فهرست احادیث
۳۰۵	منابع و مآخذ

چکیده

بنیادی‌ترین اصل و مهم‌ترین مسأله در عرفان و تصوف اسلامی، موضوع ولایت و شناخت ولی است. اکثر قریب به اتفاق موضوعاتی که در عرفان اسلامی مجال طرح و بررسی پیدا کرده‌اند، شکل‌گیری و تکامل آن‌ها، بر حول محور ولایت بوده است. از آن هنگام که تصوف، از مرحله زهد و تقوا وارد مراحل پیچیده‌تر خود شد، بحث درباره ولی و مقام ولایت هم روی در رشد و کمال نهاد. هم‌زمان با این پیشرفت و تکامل، مسائلی مختلف و حاشیه‌هایی گوناگون پیرامون موضوع ولایت و شخصیت ولی شکل گرفت. مباحثی که حتی در مواردی بسیار، جنجال برانگیز شده و برای چندین قرن ذهن صاحبان اندیشه را به خود مشغول ساخته بودند. این مباحث دشوار، گاهی رنگ نزاع‌های عقیدتی به خود می‌گرفت. در این هنگامه، نه تنها مخالفان مرام و مسلک تصوف، با در اختیار یافتن فرصت، ضمن رویارویی با اهل عرفان به طرد و انکار ایشان روی آوردند، بلکه این نزاع‌ها باعث گردید تا مشایخ اهل طریقت نیز به شیوه نظری و با جرح و تعدیل عقاید یکدیگر، به صف آرایی در برابر هم بپردازند.

مرور اقوال متعدد و بیانات پُر شمار اهل تصوف در باب نظریه ولایت، بر اهمیت این موضوع دلالتی آشکار دارد. اهمیت پرداختن به شخصیت «ولی» و مسأله «ولایت» تا

به حدی است که آشنایی دقیق با عرفان و تصوف اسلامی، قبل از آشنایی با این موضوع، امکان‌پذیر نمی‌نماید. راه شناخت ولی و درک مفهوم ولایت، آشنایی با اصول و قواعد مقرر در کلمات عرفاست. این کلمات و اقوال، در مجموعه‌ای متنوع و متعدد از آثار و منابع اهل تصوف پراکنده هستند. هدف اصلی از تألیف این کتاب آن است تا در درجه نخست، به شیوه‌ای نظام‌مند، به معرفی شخصیت ولی و تبیین نقش و جایگاه اولیاءالله در تصوف و عرفان اسلامی بپردازد؛ دیگر آن‌که، به سیر تاریخی نظریه ولایت، و حاشیه‌هایی فراوان، که در طول تاریخ رشد و تحول تصوف پیرامون این محور اصلی شکل گرفته است، به صورت مبسوط اشاره داشته باشد.

مخاطب اصلی این کتاب، علاوه بر عموم علاقه‌مندان به مباحث و مفاهیم عرفانی، دانشجویان رشته عرفان، و خصوصاً دانشجویان مقطع دکترای زبان و ادبیات فارسی هستند. این گروه اخیر از جویندگان دانش‌های عرفانی، می‌توانند از مطالب مندرج در این اثر، به عنوان منبعی کمک آموزشی، برای درس تحقیق در متون عرفانی و حکمی، بهره‌مند شوند.

کلیدواژه‌ها: عرفان و تصوف اسلامی، اولیاءالله، ولایت